

ՄԻԼԵՆԱ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՀՀ վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանի
իրավական փորձաքննությունների ծառայության
պետի պաշտոնակատար,
Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական դատավարության և
կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ

ՓՈՂԵՐԻ ԼՎԱՑՄԱՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՎԱՐՈՒՅԹՆԵՐՈՎ ԳՈՒՅՔԻ ԱՐԳԵԼԱԴՐՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՈՐՈՇ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Հոդվածի նպատակն է վերլուծել փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով գույքի վրա արգելանք դնելու հետ կապված որոշակի իրավական հարցեր:

Հոդվածում վերլուծվել են այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են՝ քննարկվող հանցանքների վերաբերյալ գործերով միջազգային գործիքակազմի սակավությունը՝ համապատասխան ոչ բարենպաստ հետևանքներով, գույքի արգելադրման և իրեղեն ապացույցի ռեժիմների հարաբերակցությունը, իրավաբանական անձանց գույքի արգելադրման խնդիրները, ինչպես նաև՝ ժամանակային սղության կամ այլ օբյեկտիվ պատճառներով արգելադրման ենթակա գույքի արժեքի վերաբերյալ փորձագետի կողմից տրված եզրակացություն ներկայացնելու անհնարինության խնդիրը:

Հոդվածում քննարկման առարկա է դարձվել այն հարցը, որ վարույթն իրականացնող մարմինը գույքի արգելադրման կամ գույքն իրեղեն ապացույց ճանաչելու ռեժիմներից մեկն ընտրելիս պետք է ուղենիշ ընդունի իրարից տարբերվող քրեադատավարական նպատակները՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ միջամտում է անձի հիմնարար սեփականության իրավունքին:

Կարևորվել է այն հանգամանքը, որ իրավաբանական անձը քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների ինքնուրույն սուբյեկտ է և իրավաբանորեն մեղադրյալին պատկանող իրավաբանական անձի գույքը չի կարող արգելադրվել մեղադրյալին ենթադրաբար փաստացի պատկանող մեկ այլ ընկերության կողմից կատարված ենթադրյալ հանցավոր արարքի արդյունքում պետությանը պատճառված վնասի հատուցման համար:

Հոդվածում քննարկվել է նաև ժամանակային սղության կամ այլ օբյեկտիվ պատճառներով արգելադրման ենթակա գույքի արժեքի վերաբերյալ փորձագետի կողմից տրված եզրակացություն ներկայացնելու անհնարինության հարցը:

Այսինքն, հոդվածը նպատակ է հետապնդում ներկայացնել այնպիսի խնդիրներ, որոնք առաջացել են իրավակիրառ պրակտիկայում: Այս առումով հոդվածը նաև արդիական է, քանի որ ներկայացվող մոտեցումները կարող են հետաքրքրություն ներկայացնել ինչպես ուսանողների, այնպես էլ փաստաբանների, իրավապահ մարմինների աշխատակիցների և դատավորների մոտ:

Հիմնաբառեր - սեփականության իրավունք, հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների վերադարձ, ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող գույք, գույքի արգելադրում, իրեղեն ապացույց, իրավաբանական անձ, պետությանը պատճառված վնասի հատուցում, փորձագետի եզրակացություն:

Ներածություն

Գործնականում հաճախ առաջանում են սեփականության իրավունքի սահմանափակման քրեադատավարական նոր կարգավորումների ընկալման և մեկնաբանման հետ կապված խնդիրներ: Սույն հոդվածի շրջաններում փորձ է արվել որոշ խնդիրների վերհանման և դրանց օրենսդրական կարգավորումների բովանդակության բացահայտման միջոցով առաջարկել որոշակի լուծումներ՝ նպաստելով միասնական իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորմանը:

Ընդ որում, այդ խնդիրներն առավել զգայուն են փողերի լվացման և հարակից հանցագործու-

թյունների վերաբերյալ վարույթներով, ինչը, ի թիվս այլնի, պայմանավորված է նաև այդ հանցագործությունների առանձնակի բարդ և լատենտային բնույթով:

Հոդվածում քննարկվում են այնպիսի իրավական խնդիրներ, ինչպիսիք են իրեղեն ապացույցի և գույքի արգելադրման ռեժիմների հարաբերակցությունը, մեղադրյալի կողմից իրեն պատկանող մեկ իրավաբանական անձի միջոցով ենթադրյալ հանցանք կատարելու մեղադրանքով այդ մեղադրյալին պատկանող արդեն մեկ այլ իրավաբանական անձի գույքը արգելադրելու իրավաչափությունը, ինչպես նաև՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգր-

www.artadaradutyjournal.com

քի 133-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանված պահանջի ապահովման նպատակով վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից արգելադրման ենթակա անշարժ գույքի շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը արտացոլող, ՀՀ կադաստրի կոմիտեի կողմից տրված գրություն ներկայացնելը:

Սույն աշխատանքի նպատակն է գործնականում հանդիպող խնդիրների վերհանումն ու դրանց հաղթահարմանն ուղղված որոշակի լուծումներ առաջարկելը:

Ուսումնասիրությունը կատարվել է սինթեզ, ինդուկցիա, դեդուկցիա, ձևական-տրամաբանական, համեմատատիրական մեթոդների կիրառմամբ:

ՓՈՂԵՐԻ ԼՎԱՑՄԱՆ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ԳՈՒՅՔԻ ԱՐԳԵԼԱԴՐՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՈՐՈՇ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող գույքի արգելադրման շուրջ առաջացող իրավական խնդիրներից սույն գիտական հոդվածի համար առանձնացրել ենք երեքը: Դրանք են.

1. իրեղեն ապացույցի և գույքի արգելադրման ռեժիմների հարաբերակցության հարցը,
2. մեղադրյալի կողմից իրեն պատկանող մեկ իրավաբանական անձի միջոցով ենթադրյալ հանցանք կատարելու մեղադրանքով այդ մեղադրյալին պատկանող մեկ այլ իրավաբանական անձի գույքի արգելադրելման իրավաչափության հարցը, և
3. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 133-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանված պահանջի ապահովման նպատակով ՀՀ կադաստրի կոմիտեի կողմից տրված գրություն (արտացոլում է արգելադրման ենթակա անշարժ գույքի շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը) ներկայացնելու հարցը:

1. Իրեղեն ապացույցի և գույքի արգելադրման ռեժիմների հարաբերակցությունը.

Այն դեպքերում, երբ խոսքը վերաբերում է ենթադրյալ հանցավոր արարքի արդյունքում ստացված գույքին, առավել կոնկրետ՝ անշարժ գույքին, վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է որոշի այդ գույքն իրեղեն ապացույց է ճանաչում, թե կայացնում է գույքն արգելադրելու մասին որոշում: Նշված հարցի իրավաչափ որոշման հիմքում ընկած է իրեղեն ապացույց ճանաչելու և գույքն արգելադրելու նպատակը, քանի որ յուրաքանչյուրն ունի իր ուրույն նպատակը, որի ապահովման համար օրենսդրությամբ սահմանված են համապատասխան իրավական երաշխիքներով առանձին ընթացակարգեր:

Այսպես, իրեղեն ապացույցներ են նյութական աշխարհի այն օբյեկտները, որոնք իրենց առկայու-

թյամբ, արտաքին տեսքով, ներքին հատկություններով, գտնվելու վայրով կամ այլ հատկանիշներով կարող են վարույթի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի հաստատման կամ հերքման միջոց դառնալ: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածում նշվում է, որ իրեղեն ապացույց է ճանաչվում ցանկացած առարկա, որը կարող է վարույթի համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները պարզելու միջոց լինել:

Այս հոդվածի ուղղակի վերլուծությունից կարելի է եզրակացնել, որ առհասարակ որևէ առարկա, այդ թվում՝ անշարժ գույքը, իրեղեն ապացույց ճանաչելը չի կարող հետապնդել անձի գույքն արգելադրելու կառուցակարգերով նախատեսված նպատակներ:

Գույքի արգելադրման նպատակը ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված հնարավոր վնասի կամ վարույթային հնարավոր ծախսերի հատուցումը, ինչպես նաև գույքի հնարավոր բռնագրավումը կամ բռնագանձումն ապահովելն է:

Գույքի արգելադրման ինստիտուտը՝ որպես քրեադատավարական հարկադրանքի միջոցի տեսակ, ունի իրեն բնորոշ նպատակները, որոնց էությունից բխում է, որ գույքի արգելադրմամբ հնարավոր չէ հետապնդել վարույթի համար նշանակություն ունեցող որևէ փաստական հանգամանք հետազայում պարզելու ու հավաստելու նպատակ:

Վերոշարադրյալի լույսի ներքո պարզ է դառնում, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ քրեական վարույթով առկա է ենթադրյալ հանցավոր ծագում ունեցող (առաջացած, ստացված) անշարժ գույք, այն իրեղեն ապացույց ճանաչելու համար անհրաժեշտ է, որ, **առաջին հերթին, տվյալ գույքը համապատասխանի օրենքով իրեղեն ապացույցին ներկայացվող հատկանիշներին:**

Այսինքն, վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է **հստակ հիմնավորի**, թե նման դեպքերում ինչու է տվյալ անշարժ գույքը ճանաչում որպես իրեղեն ապացույց:

Բացի այդ, հստակ հիմնավորման անհրաժեշտությունն առաջանում է նաև պրակտիկայում առաջացող այն դեպքերում, երբ այդ անշարժ գույքը ենթադրյալ հանցագործության հետք է պարունակում²: Ընդ որում, խոսքը վերաբերում է ոչ միայն այն դեպքերին, երբ անշարժ գույքը ենթադրյալ հանցագործության հետք է պարունակում, այլ նաև այն դեպքերին, երբ անշարժ գույքը ենթադրյալ հանցագործության գործիք է: Այսինքն, մի կողմից անշարժ գույքը պարունակում է իրեղեն ապացույցի հատկանիշ, իսկ մյուս կողմից՝ ենթադրյալ հանցագործության գործիքները գույքի արգելադրման ռեժիմով կարող են արգելադրվել: Այլ կերպ, անշարժ գույքը լինելով ենթադրյալ հանցագործության գործիք վարույթն իրականացնող մարմնի

www.aradaradatumjournal.com

մոտ առաջացնում է իրավական հարցադրում առ այն, թե տվյալ պահին քրեադատավարական որ ընթացակարգով է պետք առաջնորդվել. տվյալ գույքը իրեղեն ապացույց ճանաչելու, թե՞ տվյալ գույքն արգելադրելու մասին որոշում կայացնելու:

Նշյալը օրենսդրական կարգավորումների լույսի ներքո ներկայացնելու համար հարկ է նշել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ **իրեղեն ապացույց** է ճանաչվում ցանկացած առարկա, որը կարող է վարույթի համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները պարզելու միջոց լինել, այդ թվում՝ ենթադրյալ հանցագործության **գործիքները** կամ այն առարկաները, որոնք իրենց վրա ենթադրյալ հանցագործության հետքեր են պահպանել, իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ **գույքը կարող է արգելադրվել**, երբ ապացույցների գերակշռությամբ հիմնավորվում է, որ այդ գույքը հանցանքի կատարման համար օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիք է կամ միջոց:

Կարող են լինել նաև իրավիճակներ, երբ խոսքը վերաբերի այն անշարժ գույքին, որը ենթադրյալ հանցավոր ներգործության օբյեկտ է եղել: Այդպիսի հատկանիշը նույնպես մի կողմից նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում, մյուս կողմից այն կարող է բնորոշ լինել նաև 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված՝ հանցագործության արդյունքում ստացված անշարժ գույքին:

Նման իրավիճակներում անշարժ գույքի՝ միայն հանցավոր ներգործության օբյեկտ լինելու, կամ ենթադրյալ հանցագործության գործիք լինելու հանգամանքը վկայակոչելը բավարար չէ ենթադրյալ հանցագործության արդյունքում ստացված գույքն իրեղեն ապացույց ճանաչելու համար, այլ անհրաժեշտ են հավելյալ հիմնավորումներ ու փաստարկներ, թե վարույթն իրականացնող մարմինը երկու հնարավոր ընթացակարգերից ինչու է նախապատվությունը տվել իրեղեն ապացույց ճանաչելուն:

Հարկ է նաև հաշվի առնել այն, որ այն դեպքերում, երբ հանցագործության նպատակը պետությանը պատկանող անշարժ գույքը հանցավոր ճանապարհով մասնավորեցնելն է, այդ անշարժ գույքը հնարավոր է ինքնին չվնասվի, պահպանի իր ներքին ու արտաքին որակական հատկանիշները: Այսինքն, այդպիսի հանցանքները, որպես կանոն, կատարվում են համապատասխան փաստաթղթերի կեղծման կամ օրենսդրական համապատասխան ընթացակարգերի, պահանջների խախտման միջոցով: Նման դեպքերում այդպիսի անշարժ գույքը վարույթի լուծման համար նշանակություն ունե-

ցող փաստական հանգամանքը պարզելու տեսանկյունից կարևորվում է միայն կամ առավելապես իր գոյությամբ, լինելիությամբ, այլ ոչ թե այն պատճառով, որ այն իր արտաքին տեսքով, ներքին որակական կամ այլ հատկանիշներով կարող է վարույթի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները հաստատելու համար ունենալ պիտանի նշանակություն:

Հակառակ մեկնաբանության պարագայում վարույթն իրականացնող մարմինն ունենում է գործողությունների չհասակեցված և անորոշ հայեցողություն, ինչը կարող է կոնկրետ իրավիճակում հանգեցնել կամայականության: Խոսքը վերաբերում է, մասնավորապես նրան որ իրեղեն ապացույց ճանաչելու որոշումը նախատեսված չէ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 299-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ բողոքարկման ենթակա մինչդատական ակտերի ցանկում, ի տարբերություն գույքի արգելադրման մասին որոշման: Այսինքն, գույքն արգելադրելու մասին որոշումը այդ արգելադրումը հիմնավորող նյութերով հանդերձ եռօրյա ժամկետում քննիչի կողմից ներկայացվում է իրավասու դատարանի հաստատմանը՝ նախնական հետաձգված դատական վերահսկողության միջոցով երաշխավորելով սեփականության սահմանադրական իրավունքին միջամտության համաչափությունը, իսկ նման ընթացակարգ և դատական պարտադիր վերահսկողություն, ինչպես նշվեց, գույքի արգելադրման ընթացակարգի կիրառման դեպքում առկա չէ:

Ընդ որում, հարկ է նաև նկատի ունենալ, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 3-րդ մասն **արգելում է իրեղեն ապացույց ճանաչված գույքը արգելադրելը**:

Ամփոփելով վերոնշարդրյալը, գտնում ենք, որ վարույթն իրականացնող մարմինը վերոնշյալ երկու հնարավոր տարբերակներից որևէ մեկն ընտրելու չափանիշ, ուղեմիջ պետք է ընդունի դրանց՝ իրարից տարբերվող քրեադատավարական նպատակները՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ միջամտում է անձի հիմնարար սեփականության իրավունքին: Այդ նպատակից չբխող և ոչ իրավաչափ տարբերակն ընտրելը խեղաթյուրում է ոչ միայն օրենսդրի կողմից սահմանված նպատակը, այլև՝ կանխորոշում է դրա ընթացքը, քանի որ յուրաքանչյուրի համար նախատեսված են տարբեր իրավական կառուցակարգեր:

Դեռ ավելին, հարկ է նաև նկատել, որ պրակտիկայում փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով վարույթն իրականացնող մարմինը անշարժ գույքը իրեղեն ապացույց ճանաչելու մասին որոշում է կայացնում և այդ որոշման օրինակն ուղարկում է ՀՀ կադաստրի կոմիտե՝ անշարժ գույքի վերաբերյալ գործարքներ չկատարելու նպատակով:

Նման պայմաններում միանշանակ է այն, որ տեղի է ունենում գույքի քողարկված արգելադրում և երկու տարբեր քրեադատավարական ինստիտուտների միաձուլում, ինչն իրավաչափ համարվել չի կարող:

Վարույթն իրականացնող մարմինը փորձում է մման գործելակերպը մեկնաբանել որպես իրեղեն ապացույցի պահպանման եղանակ, սակայն իրեղեն ապացույցի պահպանման եղանակները սպառնիչ կերպով թվարկված են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 98-րդ հոդվածում, իսկ անշարժ գույքերի վերաբերյալ գործարքներ չկատարելու արգելք կիրառելը ներառված չէ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 98-րդ հոդվածով սահմանված իրեղեն ապացույցի պահպանման եղանակների մեջ:

Վարույթն իրականացնող մարմնի նշված գործողությունը դասական առումով հանդիսանում է գույքի արգելադրում, որն այլ ընթացակարգով պետք է իրականացվեր:

Նման կերպ վարույթն իրականացնող մարմինը քողարկված կերպով արգելադրում է անձին սեփականության իրավունքով պատկանող անշարժ գույքերը՝ փորձելով օրենսդրական ձևակերպման որոշակի մմանություններն օգտագործել՝ շրջանցելու գույքի արգելադրման ընթացակարգի համար նախատեսված քրեադատավարական նորմերը, անտեսելով քննարկվող երկու ընթացակարգերի նպատակների ընդգծված տարբերությունները ու չներկայացնելով անհրաժեշտ ու բավարար հիմնավորումներ: Ընդ որում, հատկանշական է այն, որ իրեղեն ապացույցի ընթացակարգի կիրառման շնորհիվ վարույթն իրականացնող մարմինը փաստացի ազատվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված նպատակը հիմնավորելուց, նույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված «ապացույցների գերակշռության» օրենսդրական շեմը հաղթահարելու և այդ որոշման իրավաչափությունը դատարանի հաստատմանը ներկայացնելու օրենսդրական պահանջներից:

Վարույթն իրականացնող մարմինը հաճախ այդ մոտեցումը փորձում է մեկնաբանել այնպես, որ կիրառվում է անալոգիա, մասնավորապես, նշվում է, որ էական որևէ տարբերություն չկա իրեղեն ապացույցի պահպանությունը կիրականացնի տեղական ինքնակառավարման մարմինը, թե՞ ՀՀ Կադաստրի կոմիտեն:

Նշյալի կապակցությամբ պետք է նկատել, որ անալոգիա կիրառելու իրավական հնարավորությունը չի հիմնավորվում, քանի որ անալոգիայի կիրառման իրավական հնարավորության նախապայման է հանդիսանում օրենսդրական բացը, ինչը քննության առարկա դեպքում առկա չէ, քանի որ այդ մասով օրենսդրի կամքը հստակ տեղ է գտել

օրենսդրական համապատասխան կարգավորումներում: Այլ կերպ ասած, օրենսդրական կարծեցյալ բացի դեպքում անալոգիայի կիրառման իրավական հնարավորությունը բացակայում է:

2. Անդրադառնալով մեղադրյալի կողմից իրեն պատկանող մեկ իրավաբանական անձի միջոցով ենթադրյալ հանցանք կատարելու մեղադրանքով այդ մեղադրյալին պատկանող արդեն մեկ այլ իրավաբանական անձի գույքը արգելադրելու խնդրին՝ հարկ է նշել հետևյալը.

Գործնականում հանդիպում են դեպքեր, երբ արգելանք է դրվում մեղադրյալին իրավաբանորեն պատկանող իրավաբանական անձի գույքի վրա՝ այն պայմաններում, երբ ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված վնասը այդ նույն մեղադրյալին պատկանող մեկ այլ իրավաբանական անձից է գոյացել: Մասնավորապես, անձը հանդիսանում է X և Y ընկերությունների սեփականատեր: Այդ անձին մեղադրանք է առաջադրվում Y ընկերության կողմից վճարման ենթակա հարկերը չվճարելու համար, մինչդեռ արգելանք է դրվում ոչ թե այդ Y ընկերության, այլ արդեն X ընկերության գույքի վրա: Այսինքն, ստացվում է մի իրավիճակ, երբ արգելանք է դրվում որևէ հանցավոր արարքի հետ չփոխկապակցված իրավաբանական անձի գույքի վրա միայն այն պատճառով, որ այդ իրավաբանական անձի սեփականատերը ենթադրյալ հանցավոր արարք է կատարել մեկ այլ իրավաբանական անձի միջոցով:

Նշյալ իրավական խնդրի կապակցությամբ գտնում ենք, որ մման մոտեցումը ոչ իրավաչափ է և չի բխում ինչպես միջազգային չափանիշներից, այնպես էլ իրավաբանական անձի՝ որպես քաղաքացիական իրավահարաբերությունների ինքնուրույն սուբյեկտ լինելու էությունից: Այսպես.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

«1. Իրավաբանական անձ է համարվում այն կազմակերպությունը, որը, որպես սեփականություն, ունի առանձնացված գույք և իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է այդ գույքով, կարող է իր անունից ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ, դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող»:

Այսինքն, իրավաբանական անձը՝

1. ունի առանձնացված գույք,
2. իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է այդ գույքով,
3. իր անունից կարող է ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, կրել պարտականություններ,
4. կարող է հանդես գալ որպես հայցվոր կամ պատասխանող:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Իրավաբանական անձն իր պարտավորությունների համար պատասխանատու է իրեն պատկանող ամբողջ գույքով, բացառությամբ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի:

2. Իրավաբանական անձի հիմնադիրը (մասնակիցը) պատասխանատու չէ իրավաբանական անձի, իսկ իրավաբանական անձը՝ իր հիմնադրի (մասնակցի) պարտավորությունների համար, բացառությամբ սույն օրենսգրքով կամ իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ նախատեսված դեպքերի:»

Վերոգրյալից ակնհայտ է, որ իրավաբանական անձը չի նույնանում իր սեփականատիրոջ կամ սեփականատերերի հետ, վերջինիս պատկանող գույքը պատկանում է բացառապես իրեն և չի համարվում իր հիմնադիրների կամ մասնակիցների սեփականությունը, ավելին՝ ընկերությունը պատասխանատու չէ իր մասնակիցների պարտավորությունների համար:

Այսինքն, իրավաբանորեն մեղադրյալին պատկանող իրավաբանական անձը չի կարող պատասխանատվություն կրել մեղադրյալին փաստացի պատկանող մեկ այլ ընկերության կողմից կատարված ենթադրյալ հանցավոր արարքի արդյունքում պետությանը պատճառված վնասի հատուցման համար:

Հակառակ դեպքում կստացվի այնպիսի իրավիճակ, որ անձի մեղավորության հաստատման պայմաններում պետությանը պատճառված վնասի հատուցման պարտականությունը կորվի քննության առարկա քրեական վարույթին որևէ առնչություն չունեցող իրավաբանական անձի վրա, իսկ նման մոտեցումը կհակասի իրավաբանական անձի՝ որպես քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների ինքնուրույն սուբյեկտ լինելուն և դրա ամբողջ էությանը:

Ընդ որում նշյալ հարցի կապակցությամբ ավելորդ չէ հիշատակել նաև այն, որ Եվրոպայի խորհրդի՝ «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների լվացման, հետախուզման, ազդավման ու բռնագրավման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածից բխում է, որ պետք է ընդունվեն այնպիսի օրենսդրական կամ այլ միջոցներ, որոնք կապահովեն, որ իրավաբանական անձինք պատասխանատվություն կրեն Կոնվենցիայով սահմանված՝ փողերի լվացման քրեական հանցանքների համար, որոնք, ի շահ այդ անձանց, կատարվել են տվյալ իրավաբանական անձի կազմում առաջատար դիրք զբաղեցնող ֆիզիկական անձի կողմից, որը գործել է ինքնուրույն կամ իբրև իրավաբանական անձի մարմնի անդամ՝ օգտագործելով իրավաբանական անձը ներկայացնելու իրավասությունը,

կամ իրավաբանական անձի անունից որոշումներ կայացնելու իրավասությունը, կամ իրավաբանական անձի կազմում հսկողություն իրականացնելու իրավասությունը, ինչպես նաև կատարվել են նշված հանցանքներում այդպիսի ֆիզիկական անձին՝ իբրև հանցակից կամ սադրիչ ներգրավելու նպատակով: Ընդ որում նույն հոդվածից է բխում նաև պահանջն առ այն, որ պետք է ապահովել, որ իրավաբանական անձը պատասխանատվություն կրի այն դեպքերում, երբ սահմանված հսկողության կամ վերահսկողության բացակայությունը հնարավոր է դարձրել նշված քրեական հանցանքների կատարումը ի շահ տվյալ իրավաբանական անձի վերջինիս իրավասության տակ գտնվող ֆիզիկական անձի կողմից:

Այսինքն, նույնիսկ վերոգրյալ միջազգային չափանիշից է բխում, որ ֆիզիկական անձին պատկանող այն իրավաբանական անձինք, որոնց կողմից ենթադրյալ հանցանք կատարելու վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն և ըստ այդմ՝ այդ մասով առկա չէ նախաձեռնված քրեական վարույթ՝ այդ իրավաբանական անձի գույքը մեղադրյալին պատկանող մեկ այլ իրավաբանական անձի կողմից ենթադրյալ հանցանք կատարելու մեղադրանքի պայմաններում արգելադրվել չի կարող: Այսինքն, փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով իրավաբանական անձին պատկանող գույքը կարող է արգելադրվել, եթե դրանք կատարվել են ի շահ տվյալ իրավաբանական անձի և կատարվել են այնպիսի ֆիզիկական անձի կողմից, ով գործել է օգտագործելով տվյալ իրավաբանական անձը ներկայացնելու, վերջինիս անունից որոշումներ կայացնելու, վերջինիս կազմում հսկողություն իրականացնելու իրավասությունը:

3. Անդրադառնալով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 133-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանված պահանջի ապահովման նպատակով ՀՀ կադաստրի կոմիտեի կողմից տրված գրություն ներկայացնելուն՝ հարկ է նշել հետևյալը.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 133-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝

«Արգելադրման ենթակա գույքի արժեքը որոշվում է շուկայական գնով այդ նպատակով ներգրավված փորձագետի կողմից»:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ մեղադրյալի գույքի վրա կալանք դնելն ինքնին ենթակա չէ քննադատության հաշվի առնելով մասնավորապես եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի երկրորդ պարբերությունը, սակայն պետք է հաշվի առնել սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող գույքից օգտվելու սահմանափակմամբ անձի վրա չափազանց ծանր բեռ դնելու ռիսկը, և հետևաբար՝ պետք է ապահովվել համապատաս-

www.artadaratutyunjournal.com

խան դատավարական երաշխիքներ՝ համոզվելու համար, որ անձի սեփականության իրավունքի վրա ազդեցությունը կամայական կամ անկանխատեսելի չէ:

Վճռաբեկ դատարանն իր հերթին արձանագրել է, որ անձի սեփականության իրավունքի համաչափ սահմանափակման տեսանկյունից կարևոր օրենսդրական պահանջ է նաև գույքի վրա կալանք դնելու մասին որոշման մեջ արգելադրման ենթակա գույքի և դրա արժեքի հստակեցումը, ինչը նշանակում է հիմնավորել այդ հարկադրանքի միջոցի կիրառմամբ հետապնդվող նպատակները. դա պետք է լինի որոշակի և հստակ՝ ապահովելով հասարակության ընդհանուր շահի և անհատի սեփականության (կամ այլ գույքային) իրավունքի պաշտպանության միջև արդարացի հավասարակշռություն (Տե՛ս Ս. Մայրապետյանի վերաբերյալ թիվ ԵԳ/0587/11/18 գործով վճռաբեկ դատարանի որոշումը):

Փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վերաբերյալ վարույթներով իրավակիրառ պրակտիկայում որոշակի խնդիրներ են առաջանում՝ կապված քննության սկզբնական փուլում ՀՀ քրեական դատավարության 133-րդ հոդվածի 7-րդ հոդվածի պահանջի պահպանման հետ:

Իրավակիրառ պրակտիկայում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ներկայացվում է ՀՀ կադաստրի կոմիտեի կողմից տրված գրություն, որտեղ արտացոլվում է արգելադրման ենթակա գույքի շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը:

Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը որպես գույքի արգելադրման իրավաչափության պայման, նախատեսել է գույքի՝ արգելադրմամբ հետապնդվող նպատակն ապահովելու համար բավարար արժեքը նշելու իմպերատիվ պահանջ: Ընդ որում, նշված պահանջը բխում է ոչ միայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի կարգավորումներից, այլ նաև՝ Վճռաբեկ դատարանի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից արտահայտած իրավական դիրքորոշումներից:

Գույքի արգելադրման իրավունքը պետք է հետապնդի կոնկրետ նպատակներ և ողջամտորեն պայմանավորվի քրեական վարույթի բնույթով, առանձնահատկությամբ, պատճառված վնասի կամ բռնագրավման ենթակա գումարի չափով և մյուս նպատակներով:

Այս համատեքստում անդրադառնալով փողերի լվացման և հարակից հանցագործությունների վարույթներով քննության սկզբնական փուլում գույքի արգելադրմանը և արգելադրման ենթակա գույքի արժեքը շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքով որոշելուն՝ հարկ է արձանագրել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենս-

գիրքը հստակ սահմանել է, որ արգելադրման ենթակա գույքի արժեքը որոշվում է շուկայական գնով և այդ նպատակով ներգրավված փորձագետի կողմից, հետևաբար՝ նման կերպ հնարավոր չէ ապահովել օրենսդրի պահանջը և այդ կերպ խախտվում է անձի սեփականության իրավունքը:

Հատկանշական է այն, որ գույքի շուկայական արժեքը և շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը նույնական չեն, և կարող են տարբերվել: Նման պայմաններում կարող ենք հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանության համար առաջարկել հնարավոր լուծում.

-Եթե ժամանակային սղության կամ այլ օբյեկտիվ պատճառներով հնարավոր չէ միջնորդությանը կից դատարան ներկայացնել փորձագետի եզրակացություն, դատարան ներկայացված միջնորդությամբ մեջբերված լինի որևէ իրավական դրույթ և հիմնավորում այն մասին, որ շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը առնվազն հավասար կամ բարձր է շուկայական արժեքից (չնայած այն հանգամանքին, որ քրեադատավարական պահանջը չի պահպանվի, բայց հետևանքի տեսանկյունից անձի որևէ իրավունք չի խախտվի, քանի որ կատարվի մի իրավիճակ, որ շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը ի վնաս անձի չի կարող լինել):

Ընդ որում, իրավական դրույթ և հիմնավորում ասելով պետք է հասկանանք հետևյալը. ելնելով այն հանգամանքից, որ շուկայական արժեքը գործարքային իրական արժեքն է՝ ներկայացված միջնորդությունը պետք է կոնկրետ դեպքով պարունակի լրացուցիչ հիմնավորում այն մասին, որ ՀՀ Կադաստրի կոմիտեի կողմից ներկայացված գրությամբ նշված շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը տվյալ դեպքում ողջամտորեն հավասար կամ առավել բարձր է շուկայական արժեքից: Այսպես, Կադաստրային արժեքը հաշվարկելու կարգը սահմանված է «Անշարժ գույքի հարկով հարկման նպատակով անշարժ գույքի շուկայական արժեքին մոտարկված կադաստրային գնահատման կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ օրենքով, բացի այդ՝ ՀՀ կառավարությունը 2020 թվականի հունիսի 4-ի N 1023-Ն որոշմամբ սահմանվել է հողամասերի և շինությունների տարածագնահատման գոտիականության սահմանները, կոորդինատները և քարտեզները, որը հնարավորություն է տալիս ապահովել կադաստրային արժեքի առավելագույն մոտեցում շուկայական արժեքին: Նշյալ իրավական ակտերի համալիր վերլուծության արդյունքում համեմատություն տանելով կոնկրետ վարույթով արգելադրման ենթակա անշարժ գույքի գտնվելու վայրի, օգտագործման նպատակի, ընդհանուր վիճակի հետ՝ վարույթն իրականացնող մարմինն իր միջնորդությամբ պետք է նշի, թե կոնկ-

րետ դեպքով ինչպիսի ողջամիտ հավանականություն է առկա, որ շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը հավասար կամ բարձր է շուկայական արժեքից, որպիսի պայմաններում նվազագույնի կհասնի անձի սեփականության իրավունքի խախտման հավանականությունը, իսկ դատարանը կունենա բավարար ծավալի թե՛ իրավական, թե՛ փաստական հենք՝ միջնորդությունը քննարկելու և բացասական հետևանքները նվազագույնի հասցնելու միջոցով լուծելու. այլ կերպ, վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից կատարված պատշաճ վերլուծությունն ու իրավական հենք ունեցող հիմնավորումը գործուն երաշխիք կհանդիսանա անձի սեփականության իրավունքի անհամաչափ սահմանափակումը կանխելու համար և հնարավորություն կտա առաջացնել համոզվածություն առ այն, որ կոնկրետ դեպքում ներկայացված արժեքը հաշվարկվել է հիմնվելով իրական գործարքների գների վրա: Այլ խոսքով, միջնորդությունը պետք է պարունակի համարժեք վերլուծություն այն մասին, որ տվյալ գույքի՝ Կադաստրի կոմիտեի կողմից հաշվարկված շուկայականին մոտարկված արժեքը՝ հաշվի առնելով գույքի գտնվելու վայրը, նպատակային նշանակությունը, տեխնիկական վիճակը և գործարքային ակտիվության ցուցանիշները, ողջամտորեն կարող է դիտարկվել որպես շուկայական արժեքին համարժեք կամ գերազանցող՝ հիմքում ունենալով նաև համապատասխան իրավական կարգավորումները, որոնք արդեն նշվեցին:

Հարկ ենք համարում նաև նշել, որ ողջ վերոշարադրյալի նպատակն է անձի սեփականության իրավունքի պաշտպանության իրավական առավել լայն երաշխիքների ապահովումը՝ իհարկե հավասարակշռված ապահովելով նաև հանրային շահի պաշտպանությունը:

Եզրակացություն

1. Իրեղեն ապացույցի և գույքի արգելադրման ռեժիմների հարաբերակցության մասով անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ առանցքային նշանակություն ունի իրեղեն ապացույց ճանաչելու և գույքն արգելադրելու նպատակները, քանի որ յուրաքանչյուրն ունի իր ուրույն նպատակը, որի ապահովման համար օրենսդրությամբ սահմանված են համապատասխան ընթացակարգեր:

Որևէ առարկա, այդ թվում՝ անշարժ գույքը, իրեղեն ապացույց ճանաչելը չի կարող հետապնդել անձի գույքն արգելադրելու կառուցակարգերով նախատեսված նպատակներ:

Այն դեպքերում, երբ խոսքը կվերաբերի այն անշարժ գույքին, որն իր հատկանիշով պայմանավորված մի կողմից նախատեսված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում, մյուս կողմից այն կարող է բնորոշ լինել նաև 131-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կե-

տով նախատեսված՝ հանցագործության արդյունքում ստացված անշարժ գույքին՝ պետք է նկատի ունենալ, որ անշարժ գույքի՝ միայն հանցավոր ներգործության օբյեկտ կամ գործիք կամ իրեղեն ապացույցին բնորոշ այլ հատկանիշ ունենալու հանգամանքը վկայակոչելը բավարար չէ ենթադրյալ հանցագործության արդյունքում ստացված գույքն իրեղեն ապացույց ճանաչելու համար, այլ անհրաժեշտ են հավելյալ հիմնավորումներ ու փաստարկներ, թե վարույթն իրականացնող մարմինը երկու հնարավոր ընթացակարգերից ինչու է նախապատվությունը տվել իրեղեն ապացույց ճանաչելուն:

Վարույթն իրականացնող մարմինը նշյալ երկու հնարավոր տարբերակներից որևէ մեկն ընտրելու չափանիշ, ուղեմիջ պետք է ընդունի դրանց՝ իրարից տարբերվող քրեադատավարական նպատակները՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ միջամտում է անձի հիմնարար սեփականության իրավունքին:

2. Իրավաբանորեն մեղադրյալին պատկանող իրավաբանական անձը չի կարող պատասխանատվություն կրել մեղադրյալին ենթադրաբար փաստացի պատկանող մեկ այլ ընկերության կողմից կատարված ենթադրյալ հանցավոր արարքի արդյունքում պետությանը պատճառված վնասի հատուցման համար: Հետևաբար, ֆիզիկական անձին պատկանող այն իրավաբանական անձինք, որոնց կողմից ենթադրյալ հանցանք կատարելու վերաբերյալ տվյալներ առկա չեն և ըստ այդմ՝ այդ մասով առկա չէ նախաձեռնված քրեական վարույթ՝ այդ իրավաբանական անձի գույքն արգելադրվել չի կարող:

3. Եթե ժամանակային սղության կամ այլ օբյեկտիվ պատճառներով հնարավոր չէ միջնորդությանը կից դատարան ներկայացնել փորձագետի եզրակացություն, դատարան ներկայացված միջնորդությամբ պետք է մեջբերված լինի որևէ իրավական դրույթ և հիմնավորում այն մասին, որ շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը առնվազն հավասար կամ բարձր է շուկայական արժեքից (չնայած այն հանգամանքին, որ քրեադատավարական պահանջը չի պահպանվի, բայց հետևանքի տեսանկյունից անձի որևէ իրավունք չի խախտվի, քանի որ կստացվի մի իրավիճակ, որ շուկայականին մոտարկված կադաստրային արժեքը ի վնաս անձի չի կարող լինել):

¹Տե՛ս, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 131-րդ հոդվածը:

²Տե՛ս, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 94-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը:

³Իրեղեն ապացույցի և գույքի արգելադրման ռեժիմների հարաբերակցության մասով համանման իրավական դիրքորոշումներ արտահայտել է նաև ՀՀ Վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանը՝ համապատասխան որոշումներով:

⁴Տե՛ս, 1998 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 50-րդ հոդվածը:

⁵Տե՛ս, 1998 թվականի մայիսի 5-ին ընդունված ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 60-րդ հոդվածը:

⁶Տե՛ս, Եվրոպայի խորհրդի՝ «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների լվացման, հետախուզման, առգրավման ու բռնագրավման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիան:

Գրականության ցանկ

1. Եվրոպայի խորհրդի՝ «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների լվացման, հետախուզման, առգրավման ու բռնագրավման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիան:
2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք (ԱԺ,05.05.1998,ՀՕ-239-Ն):
3. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք (ԱԺ,30.06.2021,ՀՕ-306-Ն):
4. Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵՂ/0587/11/18 որոշումը (20.12.2019):

References

1. Ewropayi xorhrdi՝ - «Hanc’avor chanaparhov stac’vac yekamnutyunneri Ivac’man, hetaxuzman, arg’ravman u br’na-gravman ev ahabekchut’yan finansavorman dem payqari masin» konventsian [Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism]
2. HH qaghaqaciakan orensgrq (AJh,05.05.1998,HO՝-239-N) [Civil Code of the Republic of Armenia (NA, 05.05.1998, zr -239-N)]
3. HH qreakan datavarut’yan orensgrq (AJh,30.06.2021,HO՝-306-N) [Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia (NA, 30.06.2021, zr -306-N)]
4. Vjrabek datarani t’iv YeD/0587/11/18 oroshumy (20.12.2019) [Decision No. ED/0587/11/18 of the Court of Cassation (20.12.2019)]

Милена Айрапетян

Исполняющий обязанности руководителя службы правовой экспертизы
Апелляционного антикоррупционного суда Республики Армения
Аспирант кафедры уголовного судопроизводства и криминалистики
юридического факультета Ереванского государственного университета РА

РЕЗЮМЕ

*Некоторые юридические проблемы, связанные с арестом имущества по делам
об отмывании денег и связанных с ним преступлениях*

Цель статьи состоит в том, чтобы проанализировать определенные правовые вопросы, связанные с наложением ареста на имущество по делам об отмывании денег и связанных с ним преступлениях.

В статье были проанализированы такие проблемы, как нехватка международного инструментария по делам о рассматриваемых преступлениях с соответствующими неблагоприятными последствиями, соотношение режимов ареста имущества и вещественных доказательств, проблемы ареста имущества юридических лиц, а также проблема невозможности представления экспертного заключения о стоимости имущества, подлежащего запрету из-за нехватки времени или по другим объективным причинам.

В статье обсуждался вопрос о том, что орган, осуществляющий производство, при выборе одного из способов наложения ареста на имущество или признания имущества вещественным доказательством должен руководствоваться отличающимися друг от друга уголовно-процессуальными целями с учетом того обстоятельства, что он вмешивается в основное право собственности лица.

Было подчеркнуто то обстоятельство, что юридическое лицо является самостоятельным субъектом гражданско-правовых отношений, и имущество юридического лица, принадлежащее обвиняемому по закону, не может быть конфисковано для возмещения ущерба, причиненного государству в результате предполагаемого преступного деяния, совершенного другой компанией, предположительно фактически принадлежащей обвиняемому.

В статье также обсуждался вопрос о невозможности представления заключения эксперта о стоимости имущества, подлежащего запрету, из-за нехватки времени или по другим объективным причинам.

Другими словами, статья преследует цель представить проблемы, которые возникли в правоприменительной практике. В этом отношении статья также актуальна, поскольку представленные подходы могут представлять интерес как для студентов, так и для юристов, сотрудников правоохранительных органов и судей.

Ключевые слова: право собственности, возврат доходов полученных преступным путем, имущество предполагаемого преступного происхождения, конфискация имущества, вещественные доказательства, юридическое лицо, возмещение ущерба причиненного государству, заключение эксперта.

Milena Hayrapetyan

Acting head of the legal expertise service of the Anti-Corruption Court of Appeal of Republic of Armenia
Yerevan State university, faculty of law- Postgraduate student at the chair of
Criminal Procedure and Criminalistics

SUMMARY

Some legal issues related to the seizure of property in cases of money laundering and related crimes

The purpose of this article is to examine specific legal issues related to the seizure of property in cases involving money laundering and related crimes.

The article addresses problems such as the absence of effective international legal instruments in dealing with such crimes and the resulting negative consequences. It also explores the relationship between the seizure of property and the treatment of material evidence, as well as challenges related to the seizure of property owned by legal entities.

The article also discussed the problem of the inability to provide an expert opinion on the value of the property subject to the ban due to lack of time or other objective reasons.

A key issue discussed is that the authority conducting the proceedings must pursue different criminal procedural objectives when deciding whether to seize property or classify it as material evidence. This decision must consider the significant impact such measures have on an individual's fundamental property rights.

The article emphasizes that a legal entity is an independent subject of civil law. Therefore, property owned by a legal entity, even if it is affiliated with the accused, cannot be confiscated to compensate for damage caused to the State by a crime allegedly committed by another company that is presumed to be under the actual control of the accused.

The article also discussed the issue of the impossibility of submitting an expert opinion on the value of the property subject to the ban due to lack of time or other objective reasons.

In summary, the article aims to highlight the legal and practical challenges encountered in law enforcement practice. In this context, it is particularly relevant, as the approaches presented may be of interest to students, legal professionals, law enforcement officials, and judges alike.

Key words: ownership, return of proceeds from crime, property of alleged criminal origin, confiscation of property, material evidence, legal entity, compensation for damage caused to the state, expert opinion.